

Lukács Zoltán

Mesélnek a fák

Szőkedencsi hárs titka

Az öreg fa

A szőkedencsi hárs korát 700 évesre becsüljük. Tehát az Árpád-ház kihalása környékén sarjadhatott, de a fa őse, föld alatti része gyökeret vélhetően ennél korábban eresztetett! A körben álló, szorosan egymáshoz simuló, hatalmas törzsek egy ős-anyanövényről árulkodnak. Ha ez így van, akkor az anyató akár Szent István királyunk országlását is láthatta, sőt még Árpád apánkat is megérhette. Ami nekünk történelmi távlat, az a fának nem oly nagy idő! A nagy öreg sok régi történetet ismerhet, nagy tikokat őrizhet.

A szőkedencsi hárs az ország nevezetős fáinak egyike. Kevés hatalmasabb, öregebb hársról tudunk! Érdekes, hogy az öreg fák régi kutatói, Kaán Károly, Rapaics Raymund, Balogh András nem említették. Az újabb idők fa rajongói ellenben már hírt adtak róla.

Tardy János a „Magyarországi települések védett természeti értékei” című nagy összeírása már említi a fát. Így ír róla: „Kora és mérete alapján dendrológiai ritkaság, és az országban talán egyedül álló példány”. Pósfai György faimádó megmérte és bemérte a temetődombi óriást.

Híres még bajmóci társa, mely alatt egykor Mátyás pihent és egy okmány tanúsága szerint II. Rákóczi Ferenc fejedelem címzett oklevelet, ilyen formán: „Datum sub tilia nostra Bajmocziensis”. A Felvidéken álló, beteges, nagy öreg átmérőjét már meg sem lehet mérni. Talán a legnagyobb fatestvér a németországi Heedeben él. Korát csupán 500-650 évre becsülik, de körmérete hatalmas, 16 méter.

a szőkedencsi hárs a Temető-dombon

A fa helye

A fa pontos helye Pósfai szerint ÉH 46,3322, KSZ 17,1539. Jó magam mást mértem: ÉH 46,55590, KH 17,26072. A helymeghatározás kis pontatlansága nem jelenthet gondot. Biztosan rátalálnak azok, akiknek kedvtelése a bemért nevezetességek felkeresése. Ők a Geoláda mozgalom hívei, akik egyik üzenő dobozukat a szökedencsi hárs nagy üregébe helyezték el.

Aki nem műholdas térképpel tájékozódik az is könnyen megleli a fát. Ha a 7-es jelű főúton halad a főváros irányából Nagykanizsa felé, akkor 183 km-t elérve, bal kéz felől könnyen meglátja a magasra ágaskodó, hatalmas fát. Messziről is látszik, ahogy alatta sírok sorakoznak, a szökedencsi temető sírjai. Mellette hiába keressük a települést, az innen még jó két fertály órai járásra, az út másik oldalán kerül el. E főút mellett biztosan nincs még egy ilyen település, ahol a faluban elbúcsúztatott halottat utolsó útjára a forgalmas utat keresztezve kell elkísérni. Gyanítom, máshol sincs. Az országút régi idők óta, talán régebben is mint mi gondolnák, ezt a nyomot követi. Tehát az nem lehet oka ennek a furcsa helyzetnek, hogy az utat a településtől elkanyarították. A falu mai helyére a török időben települt az út temetővel szembeni oldalára. A fa már felnőtt korú lehetett, mikor láthatta elnéptelenedni maga mellett a települést. A fák nem tudnak elmenekülni, mindig helyükön maradnak, őrizni az eltemetett múltat.

Az útról azért is könnyű meglátni a fát mert magaslaton áll. Sőt, ha alaposan szemügyre vesszük a tájat, akkor észre vehetjük, hogy szinte ameddig a szem ellát, mindenre rálátunk. No, nem nagyon

magasról, de azért felülről szemlélhetjük a tája. A sírkert, és a régi Dencs egykor a környék legmagasabb dombjára épült. A fa tehát a legmagasabb domb legtetjén áll. Oly annyira, hogy a talaj nem is tudott megmaradni a fa alatt, folyamatosan csúszik ki a lába alól. Így meséli el nekünk a fa, hogy milyen magas volt a domb annak idején. Erős vastag gyökerei belemarkolnak a domb tetejébe és nem engedik teljesen lekoptatni a dombtetőt.

A kislevelű hárs

(*Tilia cordata* Mill.)

a kislevelű hárs hajtása

A temetődombi fa kislevelű hárs. A faj Európában, és azon belül Magyarországon is honos. Tölgygel, gyertyánnal összefogva nagy területeket

hódítottak meg, erdősítettek be a Dunántúlon és az Alföldön is. A szőkedencsi hársnak nem kellett nagy utat bejárni, hogy ide kerüljön. Szülei a környék erdeiben élhettek annak idején. Nagylevelű testvére (*Tilia platyphyllos Scop.*) a vizesebb élőhelyeket, ezüstlevelű nemzetség társa (*Tilia tomentosa Desf.*), pedig a szárazabbakat kedveli jobban. A kislevelű hárs nem a dombságok, inkább a hegyvidékek növénye, de az ilyen szőkedencsi, meszes talaj igen kedvére való. Gyökere mélyre hatoló, töve gyakran sarjad. Nagy kort képes megélni. Elődeink is kedvelték. Főleg virágának nektárja, terméséből főzött teája, faragható fája miatt. A templomok oltárát díszítő faragások, szobrok is hársból készültek.

A fa állapota

A fa ma is jó állapotnak örvend! Gyökere ép, egészséges, erősen tartja és gazdagon táplálja a fát. A gyökérnyak jelzi, hogy a fa körüli terep a jelenleginél jó egy méterrel magasabban ért valamikor.

Törzse a korához képest jó állapotú, sokáig képes a táplálékot a gyökér és a korona között közvetíteni. A törzsén lévő odvak nem veszélyesen nagyok. Csak az egyik törzs kezdett kidőlni a kötelékből. A veszélyre a gyökérnyak, és egyes támasztógyökerek repedése figyelmeztet.

Koronája hatalmas és csodálatos! Szép ágrendszere csodálói lábai elé hajlik. Egészséges, zöld lombköpönyege a földet súrolja, min királyok palástja. A hársnak láthatólag sok ideje van még hátra!

A gondoskodó település

A szőkedencsiek nemcsak szeretik és büszkék a hársukra, de derekasan gondoskodnak is róla! A nagy, öreg fák legtöbbször kastélyok kertjében áll, a birtokosok védelme alatt. Ennek a fának gazdája ellenben a közösség. Mi módon óvták, védtek az emberek, arról több meséje is van fának.

Az első, hogy a legszűkösebb időkben sem áldozták fel melegedni, vagy hajlékot építeni. Más fából raktak tüzet és ácsoltak épületet. Aztán mesél a szőkedencsi Varga Jánosról, az ő gondoskodó szeretetéről. János nagyon féltette a fát. Meg akarta óvni a haszonlesőktől. Fémlemezre domborított betűket. A lemezt a fa törzsére szegelte. Apró pici szegekkel, hogy a fának ne fájjon. És így hirdette, hogy a fa védelem alatt áll! Sok-sok fára szögelt hirdetményt láttam, de nem emlékszem ilyen estre, hogy valaki ne öncéljáról adott volna hírt.

Varga János táblája a fa törzsén

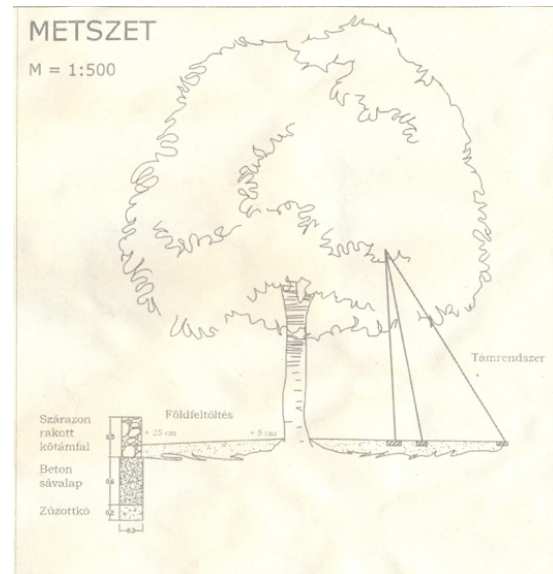
Most is akadt mesélni valója az öreg hársnak a település gondoskodásáról! Mesélheti, hogy Szőkedencs vidéket fejlesztett. Mesélheti, hogy Szőkedencsen a vidékfejlesztés a hárs ápolása. A falu elment a vidék fejlesztésének hivatalába és pénzt kért az ápolására. Így esett meg az a történet, mely ritka, mint a fehér holló, hogy egy fa gondozására közel hárommillió magyar forintot lehetett áldozni.

A fa ápolása

A legfontosabb feladat a korona tisztítása volt. A fadoktoraink a száraz ágakat levágták és a vázágak üregeit kitisztították, lekezelték. Kötelekkel segítették a koronát megtartani, hogy a megfáradt, elnehezült óriási vázágak nagy viharba se szakadjanak le. Ehhez a gyógymóddhoz minden kezelt, idős fa hozzájut. Ez még nem mesébe illő történet. De az már igen, hogy volt lehetőség a fa gyökérzetének megóvására is! A gyökérnyaktól lebukfencező földet a csurgó vonalán kívül egy térd magasságú támfallal tudtuk megállítani. Sőt lehetőség nyílt a föld évenkénti, óvatos visszahordására is. De még arra is, hogy a támfal tövében árok kerekedjék, az árokba tápdús föld kerüljön, mely hosszú időre bőséges táplálékokkal látja el a fát. A többtörzsű fa egyik kiszakadó félben lévő törzsét is volt mód mankóval alátámasztani. Kerülhetett a fa mellé egy tábla, mely hirdeti annak dicsőségét és alája kerülhetett egy pad is, melyen a fa látogatói kényelmesen megpihenhetnek.

Sok fa meséjét hallottam, sok fa ápolását ismerem, de az utóbbi két

évtizedben ehhez hasonló csodás történetről nem tudok.

az ápolás terve

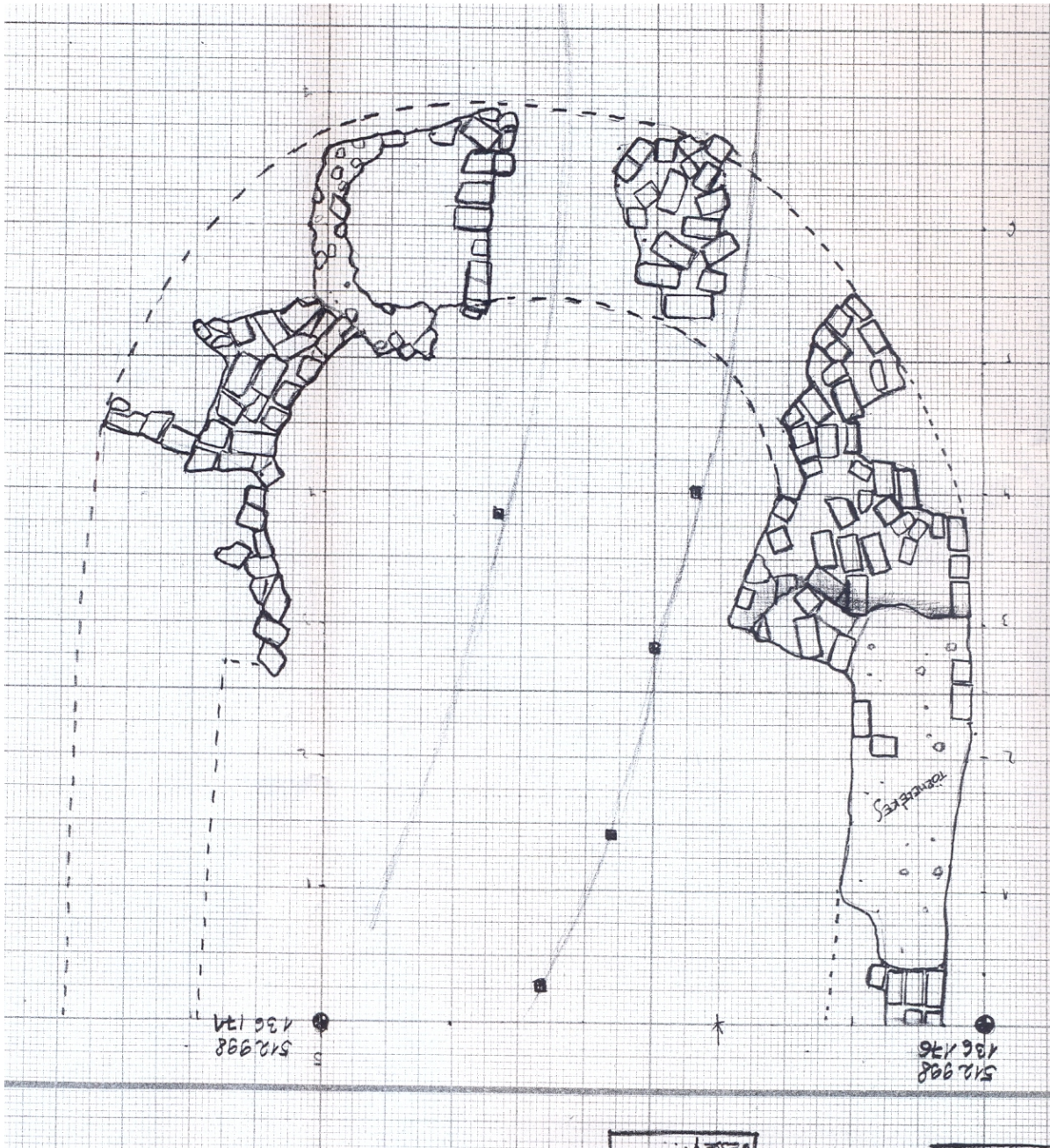
A hárs titka

A temetőben mindig sok titok lakik. Titkokat visznek magukkal, akiket eltemettek, és titkot őriznek azok is, akik halottaikhoz járnak látogatóba, de sok titok tudója lehet a temetődombi hársi is. Talán a gondoskodást úgy hálálta meg, hogy egy titkát nemrégiben feltárta, melyet most már látogatók is láthatnak. A falu őrizte emlékét egy kápolnának, vagy templomnak mely a hárs mellett állt egykoron, még a török idők előtt. Az ápoláskor ásott árok felfedte ennek a templomnak romjait. De az árkot a kíváncsiság tovább mélyítette. A mélyülő árok még régebbi idők, Árbád-kori templom maradványait tárta fel.

A hárs, a templom, a település szorosan együtt élték életüket. A hársból hárs sarjadt, a templomra templom épült, az szülők gyermeket neveltek. A közösségnek Isten házára volt szüksége, a

háznak szép környezetre, a gyülekező híveknek árnyékra. Így éldegéltek együtt a hárs és a falu. Így mesélte nekem a hárs régi idők történéseit, az áttelepülésről, a dombtetőről, a gondoskodó falusiakról, és az öreg templomról.

Ha arra vezetet utad, keresd fel az öreg mesemondót! Köszöntsd tisztelettel, tekints körbe a csodálatos vidékre, öleld meg, ülj síri csendben árnya alatt és beszédes lomja néked is elsusogja történeteit!

a hárs melletti lelet régészeti vázlata